

31. évf. 5. sz. 1984. május

Tudományos és Műszaki Tájékoztató

RANGANATHAN OSZTÁLYOZÁSELMÉLETE

Ungváry Rudolf

Országos Széchényi Könyvtár Fejlesztési Csoport

Ranganathan fordításáról

Régi adóssága a magyar szakirodalomnak, hogy az osztályozáselmélet egyik legnagyobb hatású egyéniségének, a hindu filozófus és könyvtártudós *Siyali Ramamrita Ranganathan*-nak (1882–1972) eredeti műveiből legalábbis a legfontosabb részeket eddig magyar nyelven nem tette hozzáférhetővé. A mulasztást csak részben pótolják az alábbi részletek a *Bevezetés a könyvtári osztályozásba* című művéből, amely elméletének átfogó és legérettebb kifejtését tartalmazza. E részleteket úgy válogattuk össze, hogy elsősorban osztályozásfilozófiájának főbb vonásait ismerhesse meg belőle az olvasó. Elméletének gyakorlati vetületét az adott terjedelemben még töredékesebben lehetett volna csak ismertetni. Arra viszont tudatosan törekedtünk, hogy a szerző egyéniségéből, ötleteinek újszerűségéből, szóhasználatának sajátosságából, szemléletének indiai vonásából is némi ízelítőt nyújtsunk. Különösen ötleteivel és újszerű terminológiájával hatott a könyvtártudományra és még inkább az osztályozáselméletre. Legfontosabb fogalmait nem volt könnyű dolog magyarul értelmezni; szótári jelentésükkel szinte semmit sem kezdhettünk. Aki szövegében hajlandó elmélyedni, megállapíthatja majd, hogy nemcsak szóhasználata különös, hanem egész szemlélete: az osztályozás világának, az univerzumnak mély átéléséből származik (nem hiába egyik alapfogalma éppen a „universe”), s hatása egyáltalán nem volt véletlen, különösen az angol nyelvterületen. Reméljük, hogy ebből az indiai ízből magyar nyelven is megérezhető valami. A fordítást két lektorálás is követte, és szükség volt a magyar és az angol szöveg további egybevetésére; a munkában filozófus és logikus, nyelvész–matematikus és osztályozási szakemberek vettek

részt. Közös munkájuk eredménye az alább következő magyar változat.

Ranganathan munkásságáról magyarul alig jelent meg valami; életművét tanítványa könyve nyomán csak recenzió formájában ismertették [13]. A kettőspontos osztályozásról tudomásom szerint alig egy-két oldalnyi magyarázat található néhány szakkönyvben [1, 5, 9, 12].

Ranganathan szövegét *Tamás Gáspár Miklós* fordította, *Ungvári Gyula* és *Vargha Dénes* lektorálták. Ranganathan elvont alapfogalmainak pontos és összehangolt megfeleltetéséről Vargha Dénes gondoskodott: tanácsaival *Vajda Erik* is a segítségünkre volt. A válogatást és szerkesztést *Ungváry Rudolf* és *Orbán Éva* végezték, a kommentárokat Ungváry Rudolf írta (ezeket a szövegben a kisebb betűtípus jelzi – *A szerk.*).

Az eredetivel való könnyebb összehasonlítás érdekében megőriztük az angol kiadás fejezet- és alfejezet-számozását. Mivel csak néhány kiemelkedően fontos részletet ragadhattunk ki, a számozásban nagy ugrásokat tapasztalhat az olvasó.

A most közreadott részletek – kiegészítve Ranganathan kánonjaival – az osztályozás és információkeresés nemzetközi irodalmának válogatását tartalmazó kétkötetes szöveggyűjteményben is megjelennek majd [14], együtt Sayers, Bliss, Dobrowolsky, Dahlberg, Vickery, Austin, Lancaster, Salton, Spark Jones, Wersig, Foksett, Borko, Shera, Meadow és mások műveiből vett részletekkel.

Forrásunk az alábbi kiadvány volt:

RANGANATHAN, S. R.: Prolegomena to library classification (Bombay, APH, 1967.).

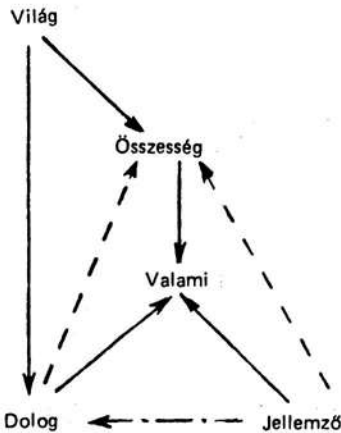
Kommentált részletek Ranganathan: „Bevezetés a könyvtári osztályozásba” című könyvéből

Ranganathan először azokat az alapfogalmakat határozza meg, melyekkel elméletének ontológiai alapjai írhatók le. Főleg saját intuíciójára támaszkodva abból indul ki, hogy minden, ami valamiképpen van – a Valami („Existent”) – vagy úgy fordítva elő, mint valamilyen – a lehető legáltalánosabb értelemben vett – Dolog (Entitás), azaz valóságos vagy eszmei objektum, vagy úgy, mint a Dolgok tulajdonságait, ismertetőjegyeit képviselő Jellemző (Attributum), vagy éppenséggel mint az előbbiekből álló Összesség. Az utóbbinak speciális esete a Világ (Univerzum), az adott összefüggésben szemlélt Összesség. A Világ tehát maga is Dolog, de nem akármilyen, hanem dolgok összessége – de ezt a fajta dolgot az jellemzi, hogy összetett, több Dologból áll.

Ezek a fogalmak az elmélet alapvető fogalmi kategóriáit képviselik, melyekből minden más fogalom levezethető. Az összefüggések jól szemléltethetők az 1. ábrán látható címkézett, irányított gráffal.

A kategóriák rendszerét elsősorban a nem–faj reláció (folytonos egyirányú nyíl) strukturálja, de az Összesség és a Dolog, illetve a Jellemző között például egész–rész reláció áll fenn (szaggatott nyíl), a Dolog és a Jellemző között pedig tulajdonsága (pontvonalas nyíl) reláció.

Ranganathan elképzelései valójában nemcsak a hindu hagyományokhoz kapcsolódnak, amire például a Világ kategóriájának bevezetése utal (gondoljunk csak a teknősbéka hátán álló elefántra, amely a világot tartja), hanem az európai filozófiához is. A Dolog–Jellemző kategóriapárban valójában nem nehéz felismerni az arisztotelészi Szubsztancia–Járulemek (Jellemzők) kategóriapárt.

1. ábra Ranganathan ontológiai alapfogalmainak gráfja

CB Dolog és világ

O Eleve ismertnek feltételezett kifejezések

Fejtegetéseinket néhány eleve ismertnek feltételezett kifejezéssel kezdjük. E kifejezések az Osztályozásmélet számára alapvető jelentőségűek. Néhányról közülük

adunk némi magyarázatot, a többieket azonban csak azok az összefüggések érzékeltetik, melyekben használjuk őket kijelentéseinkben. A szokásos köznyelvi kifejezésformát ugyancsak ismertnek tételezzük föl, ezek mindig közös segédeszközei bármiféle gondolkodásnak.

1 Valami (létező, „existent”)

Meghatározás nélkül eleve ismertnek feltételezett kifejezés.

2 Dolog (entitás)

Bármi, ami akár kézzelfoghatóan, akár fogalmaink között létezik – valóságos vagy eszmei objektum.

Példa:

1 Fiú	3 Édesség	5 Kutatási tárgykör
2 Könyv	4 Filozófiai rendszer	

3 Jellemző (attributum)

Valamely dolog bármilyen tulajdonsága, minősége vagy mennyiségi jellemzője.

Példa:

- 1 A fiú esetében jellemzők lehetnek a következők:
11 Testmagasság	16 Kézírás	194 Horoszkóp
12 Bőrszín	17 Testi erő	195 Hajviselet
13 Arcvonás	18 Származás	196 Öltözködés
14 Anyanyelv	191 Jellem	
15 Intelligencia	192 Születési idő	
	193 Életkor	

2 A könyv esetében jellemzők lehetnek például a következők:

21 Témakör	24 Papírminőség
22 A téma kifejtésének formája (pl. káté, szótár, vázlat vagy elbeszélés)	25 Szerző
	26 A megírás nyelve
	27 A kiadás éve
	28 Kötésforma

23 A borítólap színe

3 Az édesség esetében jellemzők lehetnek az édesség fokozatai.

4 A filozófiai rendszer esetében jellemzők lehetnek a következők:

41 A föltételezett végső elvek száma (eszerint lehet szó pl. monizmusról, dualizmusról, pluralizmusról)

42 A rendszer alapítója

43 A dolgok valóságosságával kapcsolatban elfoglalt álláspont (pl. idealizmus és realizmus)

44 Az az ország, ahonnan a rendszer ered

5 Valamely tárgykör esetében jellemzők lehetnek:

51 Az általa átfogott terület

52 „Irodalom”, vagyis a tárgykörrel szóló könyvek, dokumentumok összessége.

4 Összesség (aggregátum)

A dolgok adott sokasága ezek belső rendezettségétől függetlenül.

Példa:

1 Fiúk csoportja	4 Országok csoportja
2 Könyvgyűjtemény	5 Összetartozó tárgykörök
3 Filozófiai rendszerek	

5 Világ (univerzum)

Adott összefüggésben szemlélt összesség.

51 VÉGES VILÁG

Véges számú Dologból álló Világ.

Példa:

- 1 Adott szobában található bútorok
- 2 Diákok valamely adott tanteremben
- 3 Városok, mondjuk 100 000 lakoson felüli lélekszámú települések

52 VÉGTÉLEN VILÁG

Végtelen számú Dologból álló Világ.

Példa:

- 1 Az egész számok világa. Akármelyik, bármilyen nagy egész számhoz találhatunk nála nagyobb egész számot, ha hozzáadunk egyet. Ezért az egész számok világa végtelen.
- 2 A múltban élt, jelenleg élő és a jövőben élő összes ember világa.

53 NÖVEKVŐ VILÁG

Az a Világ, amelyhez új Dolgok adódnak, vagy amelyben időről-időre ilyenek keletkeznek.

Példa:

1 Könyvek a könyvtárban	2 Tárgykörök	3 Költők

CP Az „osztályozás” szó jelentése**O A homonímia feloldása**

A köznapi használatban az „osztályozás” kifejezést több értelemben is használják. Más szóval az „osztályozás” kifejezés homoníma. A kommunikáció megbízhatósága és a félreértések elkerülése érdekében azonban a homonímiát – ha csak lehet – fel kell oldanunk. Meg kell egyeznünk abban, hogy az „osztályozás” kifejezést a továbbiakban egyetlen jól meghatározott értelemben használjuk.

Az értelmezések nem mindegyike adható vissza egyetlen kifejezéssel; Ranganathan maga csak az első két értelmezést nevezte néven: „felosztás” és „rendteremtés (csoportosítás)”. Az első nem más, mint osztályok *alkotása* magukból a Dolgokból. A többit némi leegyszerűsítéssel a következő kifejezésekkel írhatjuk körül: „(meglévő) *osztályba sorolás*”, „folytatólagos *osztályba sorolás* származtatott osztályalkotással” és „osztályozási *rendszer alkotás*”. A különféle jelentések tisztázása Ranganathan számára azért is fontos, mert további elemzésének és egész elméletének középpontjában csupán ez az utóbbi említett jelentés áll: az osztálynak mint *rendszeralkotásnak* a fogalma. Maga a rendszer nem tartalmazza az osztályozott dolgokat, csak az osztályozás kereteit és azokat az elveket, amelyek szerint bizonyos dolgok osztályokba sorolhatók.

1 Osztályozás (1. értelem)

Felosztás

Ez az „osztályozás” kifejezésének eredeti jelentése. Az 1. értelemben osztályozza a gyerek is játékszereit. Megvolt már az ősebernél is.

2 Osztályozás (2. értelem)

Rendteremtés (csoportosítás)

A 2. értelemben vett osztályozás elválaszthatatlan az embertől. Talán összefügg az idegi impulzusok véges sebességével az emberi testben. Ha a sebesség véges, kialakul valamilyen struktúra. Ahol struktúra van, ott valamilyen következés, viszonyítás vagy tevékenység is jelen van. Ha a szóban forgó tevékenység előmozdítja az adott cél teljesülését, akkor Osztályozásról beszélünk. A tevékenység, amely ösztönös igényként belénk van oltva, kihát az idegrendszeren kívülre is. A 2. értelemben vett osztályozás idegrendszeri szükségzerűség. A gondolkodás élessége, a kifejezés világossága, a hibátlan közlés, a találó válasz és a megvalósítás pontossága valójában egy melléktevékenységen, a második értelemben vett osztályozáson múlik. A filozófusok és a rendszertan művelői az osztályozással foglalkozó műveikben általában az osztályozásnak erre a második értelmére gondolnak.

Az osztályozásnak erre az értelmére utal négy évtizeddel később Dahlberg [4] is: az ő szavai szerint az osztályozás „... ismérvek és a közöttük fennálló relációk meghatározása”. Ranganathan magyarázata szerint ebben az értelemben az osztályozás valójában elemi rendezési tevékenység (Ranganathan felfogásában ez emberi reflextevékenység is), amelynek minden osztályozási rendszer megalkotásakor addig kell ismétlődnie, míg maga a teljes rendszer ki nem alakul.

3 Osztályozás (3. értelem)

Ez nem más, mint a 2. értelemben vett osztályozás, plusz minden Valaminek sorszámszerűen rendezett jelekkel való ábrázolása erre alkalmas jelek valamely rendszeréből. A sorszámozászerű jelölés arra szolgál, hogy a rendgépiesen fenntartható legyen azokban az esetekben is,

- (1) amikor a helyéről elmozdított Valaminek a helyét fenn kell tartani,
- (2) amikor új Valamit kell a soron belül a megfelelő helyre beilleszteni, akár interpolálással, akár extrapolálással.

Ez a sorszámszerű jel az osztályozási jelzet.

A 3. értelemben használjuk az osztályozást például a gazdasági életben, ha nagyszámú árut kell nyilvántartani. A vámhatóság is a 3. értelemben használja az osztályozást, amikor összeállítja a vámköteles áruk hivatalos jegyzékét.

4 Osztályozás (4. értelem)

Az osztályozás a 4. értelemben a 3. értelemben vett osztályozásnak az a különleges esete, amikor valamely bővülő Világ teljes rendszerezésére van szükség. Ez azt jelenti, hogy a szüntelen rendszerezés folyamatában az újonnan fölbukkanó Valamiket és az őket képviselő

Fikciókat további származtatott sorozatokba rendezzük, mindegyiket a saját Osztályszáma szerint.

A 4. értelemben vett osztályozás ritkábban használatos, a gyakorlati életben inkább csak a 3. és 5. értelemben vett osztályozásra szokott sor kerülni.

5 Osztályozás (5. értelem)

Az osztályozás az 5. értelemben a 4. értelemben vett osztályozásnak az a különleges esete, amikor a Valamiket egyszerűen elhagyjuk, és csak a Valamik helyének fenntartói, az osztályokba sorolt Fikciók maradnak meg – minden osztály megtartja viszont a maga Osztályszámát.

Az 5. értelemben vett osztályozást akkor használjuk, ha

- (1) az osztályozott Világ végtelen, vagy
- (2) az osztályozott Világ véges, de némelyik Valami ismeretlen, vagy nem ismerhető meg bármikor.

Nos, az osztályozás 5. értelme igazán fontos a könyvtárosi szakmában.

Emlékezzünk rá, hogy az 5. értelemben vett osztályozásban:

- (1) maguk a Valamik nincsenek is képviselve az egész rendszerben,
- (2) osztályok veszik át a Valamik helyét, és így
- (3) minden egyes osztály, még a kiindulópontul szolgáló Világ is, „osztályokat tartalmazó osztálynak” tekinthető.

A 2. értelemben vett osztályozáskor is már osztályok rendszeréről van szó. Az 5. értelemben azonban az osztályozás kifejezéséhez kimondottan az Osztályozási Rendszer képzete társul. A továbbiakban az „osztályozás” kifejezésen az 5. értelemben vett osztályozást értjük.

CR Az eszmei objektumok – a fogalmak és gondolatok – terminológiája

1 Az eszmei létezés előtti szakaszok

11 EGYSZERŰ ÉSZLELET

Jelentést hordozó benyomás, amelyet valamely fő érzékszervünkön keresztül kelt föl valamilyen dolog, amely emlékezetünkben elraktározódik. Ebben az értelemben lehetetlen olyan egyszerű észlelet, amelyhez nem társul semmilyen vele egyidejűleg keletkező vagy más egyszerű észlelet, kivéve talán az újszülöttek első eszmélését.

111 ÉSZLELÉS (PERCEPCIÓ)

Az észlelés az érzéklet utalása arra a dologra, mely az érzékletnek az elmén kívül megfelel.

Az égen hunyorgó fénypont keltette észleletnek, amelyhez a látás érzéke révén jutunk, a távoli csillag a létező dologi megfelelője. A fény által keltett benyomás az emlékezetben az észlelet, a Csillag pedig – ahogyan nekünk megjelenik – az észlelés.

Ebben a bekezdésben a második mondat visszautal az elsőre, hogy érzékeltesse az egyszerű észlelet és az észlelés közötti különbséget. Maga a csillag – mint „magánvaló” – nem lehet észlelet. Ranganathan ugyan a második mondatban is csillagot mond, de valójában a csillag tudati megjelenésére: a Csillagra gondol.

12 ÖSSZETETT ÉSZLELET

Az összetett észlelet az emlékezetben elraktározott benyomáseggyüttes, amely két vagy több egyszerű észlelet egyidejű vagy egymást nagyon gyorsan követő társulásából származik.

Képzeljünk el egy kisgyereket. Látóérzéke fölkelte az emlékezetében egy holló alakjának, mint egyszerű észleletnek a képét. Hallóérzéke az emlékezetébe vési a „kár-kár” hang egyszerű észleletnek a benyomását. Ez a társítás hozza létre az összetett észleletet, a „kárógó látomást”.

Tételezzük föl, hogy a gyerek anyja egyidejűleg kiejti a „holló” hangképet, és ennek egyszerű észlelete szintén bevésődik a kisgyerek emlékezetébe. E három egyszerű észlelet társítása a gyerek emlékezetébe vési a „kárógó holló” összetett észleletet.

Tételezzük föl azt is, hogy a holló színének egyszerű észlelete és az anya által kiejtett „fekete” hangkép egyszerű észlelete társul a kisgyerek emlékezetében. Így a gyerek emlékezetében kialakul a „kárógó fekete holló” összetett észlelete, konstatálva, hogy a „fekete holló” kárógó. Az összetett észlelet tehát két vagy több egyszerű észlelet társításából jöhet létre.

13 KÉPZET (ELKÉPZELÉS)

A képzet nem más, mint valami olyan alakzat, amely az emlékezetünkben már elraktározott, agyunkba belevésődött, eredetileg azonban egyszerűen észleletek társulása – egyszerű vagy összetett észleleteké.

Az összetett észlelet és a képzet között nincs éles határvonal, az előbbi átmehet az utóbbiba.

131 A TUDATOSULÁS (TUDATOS ÉSZLELÉS, APPERCEPCIÓ)

A tudatosulás vagy appercepció az újonnan nyert észleleteknek és az újonnan alakult képzeteknek az összeolvadása az emlékezetben már elraktározott képzetekkel.

132 A TUDATOSULT GOMOLY

A tudatosult – appercepciós – gomoly az emlékezetben már elraktározott képzeteknek az a tömkelege, amellyel az újonnan nyert észleleteknek és az újonnan alakult képzeteknek össze kell olvadniuk.

2 Az eszmei létező („idea”)

Ranganathan nem egyszerűn fogalmakról, illetve gondolatokról beszél, hanem ezek általánosabb gyűjtőfogalmáról, az Ideáról. Az Idea magában foglal minden lehetséges tudati képződményt, kezdve a dolgokat képviselő fogalmaktól a dolgok közötti összefüggéseket kifejező gondolatokon át egészen az ítéleteket, nézeteket, nézetrendszereket képviselő eszméig, eszményekig,

esmerendszerekig. A magyar fordításban erőltetett és félrevezető lett volna az „idea” vagy az „eszme” fogalmának ilyen merész kitágítása, ezért inkább szövegkörnyezettől függően hol a fogalom, hol a gondolat kifejezéseket használtuk helyette. Összetett kifejezésekben legérthetőbbnek tűnt a „fogalom” szónak vagy valamelyik származékának a használata (pl. „idea plane” = fogalmi szint).

A fogalom a gondolkodás, a reflexió, a képzelet stb. olyan terméke, amelyhez az értelem a logika segítségével végrehajtott integrálás révén jut. Az integrálás úgy megy végbe, hogy az értelem válogat a tudatosult gomolyból, vagy abból, amihez közvetlenül jutott el az intuícióval. Az integrálás nyersanyaga tehát mindaz, ami az emlékezetben elraktározódott.

A „gondolkodás”, „ismeret” és „információ” kifejezéseket Ranganathan gyakran a „fogalom” kifejezésének szinonimájaként használja. A két utóbbi kifejezés értelme még tovább tágítható – ezt látjuk a 21. és 22. szakaszokban. Szűkebb értelemben mi inkább a „fogalom” vagy a „gondolat” szavakat használjuk, gyűjtőfogalomként pedig az „eszmeileg létező” („idea”) kifejezést.

21 ISMERETEK

Az emberek által megőrzött fogalmak illetve gondolatok összessége.

Ebben az értelemben az ismeretek egybeesnek a fogalmak, illetve gondolatok világával.

22 INFORMÁCIÓ

Mások által velünk közölt vagy személyes tanulás, kutatás révén szerzett fogalom, illetve gondolat.

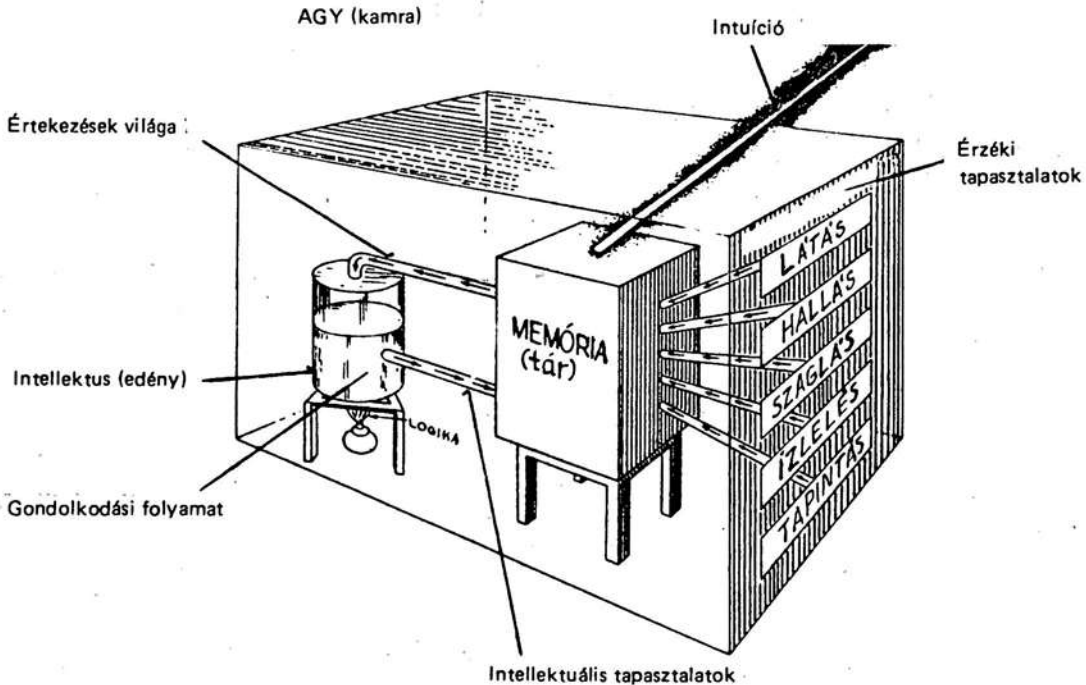
Ismeret és információ olykor szinonimák.

Ma – elsősorban a számítástechnikában – az a felfogás uralkodik, hogy az információ valamilyen adathalmazon végrehajtott műveletek összességének értelmezett eredménye. A műveletek eredménye maga is adat, végső soron tehát az információ értelmezett adat. Fogalmi szinten az adatnak az ismeret felel meg. Az előbbieket mintájára azt mondhatjuk, hogy a tudás ismereteken végrehajtott gondolati műveletek értelmezett eredménye, olyan gondolati műveletek, amelyeknek eredménye is ismeret. A tudás tehát az ismeretek értelmezése, kontextusba illesztett interpretációja.

Adat és információ inkább a konkrét, tárgyi megnyilvánulást helyezi előtérbe (van némi „technikai” jellege), az ismeret és tudás pedig az elvont, képzetes (fogalmi) megnyilvánulást. Lényegében azonban mindkét fogalompár esetében ugyanannak a kettősségnek a megnevezéséről van szó különböző szempontból.

23 AZ AGY-KAMRA

A 2. ábrán a fogalmak kialakulásának vázlatos sémája látható.

2. ábra A fogalmak és gondolatok keletkezése

3 Tárgykör

A tárgykör a fogalmak szervezett vagy rendszerezett tartománya, amelynek terjedelme és tartalma nem haladja túl egy normális ember érdeklődési körét, megértése összességében vagy egy-egy szakmán belül nem okoz leküzdhetetlen nehézségeket.

A tárgykörök terjedelme nem egyforma. Némelyik kifejtése több kötetre is rúghat, másoké a folyóiratcikk terjedelmét sem éri el. Gyakran egyetlen fejezetre, vagy szakaszra korlátozódik, vagy akár csak egyetlen szóra. Az alábbiakban minden mondat egy-egy tárgykört jelöl ki:

- 1 A könyvtártudomány törvényeivel foglalkozó könyvek
- 2 Ez a könyv, vagyis a Bevezetés a könyvtári osztályozásba
- 3 E könyv egyik fejezete, vagyis a CR fejezet
- 4 E fejezet egyik szakasza, vagyis a 3. szakasz

A tárgykör terjedelme egyre csökken, mélysége pedig egyre növekszik, ahogyan az említett példákat sorra vesszük.

A „Bevezetés a könyvtári osztályozásba” megírásának fő célja a tárgykörök („subjects”) világára vonatkozó osztályozási elmélet kidolgozása volt. A fogalmakra és a gondolatokra vonatkozó terminológiával foglalkozó egész fejezet tulajdonképpen arra hivatott, hogy értelmezze az ezzel a világgal kapcsolatos legfontosabb – a továbbiakban soron következő – szakkifejezéseket.

Ranganathan szerint a tárgykörökben határozható körül mindama tudás, amely „az emberek által megőrzött fogalmak és gondolatok összessége”.

Ezeknek a tárgyköröknek az alapján szerkeszthetők meg az osztályozási rendszerek. Most válik világossá, miért volt fontos Ranganathannak, hogy meghatározza az osztályozás 5. értelemben vett fogalmát. Az így meghatározott rendszerben ugyanis az egyes dolgok maguk nincsenek képviselve; nem is lehetnek, hiszen nem előre megadott dolgok osztályba sorolására akar osztályozási rendszert kidolgozni. A kidolgozás alapja tehát a tárgykörök világának ennél behatóbb ismerete. A nyelvészettől kölcsönzött mai kifejezéssel úgy is mondhatjuk, hogy a rangathanian felfogás az osztályozási rendszer osztályait a tárgykörökből „generálja”. Ez a felismerés azért jelentős, mert valójában – talán szándékai ellenére – láthatatlan összekötő kapocs a mesterséges és a természetes nyelven alapuló osztályozási rendszerek között.

30 A TÁRGYKÖR FELOSZTÁSA

A tárgykör többnyire csupán egyetlen alaptárgyból áll, megegyezhet azonban, hogy összetevői vannak: egy alaptárgy és egy vagy több izolátum szerepét játszó fogalom. Az utóbbi esetben a tárgykör összetett. Ezeket a kifejezéseket a következő szakaszokban magyarázzuk meg.

31 ISZOLÁTUM

Izolátum minden olyan fogalom vagy fogalomkomplexum, amely valamely tárgykör összetevője lehet, de magában nem alkothat tárgykört.

1 A „gyermek” izolátumot jelöl. Magában nem alkalmas arra, hogy tárgyakat képezzen. Ám több tárgykör

összetevője lehet, így például a gyermekgyógyászat, a gyermeklélektan, a gyermeknevelés, a gyermekszociológia, a gyermek jogi állása stb. tárgyköröknek. Ha teljességre törekedve és behatóan tárgyalják a tárgyköröket, akkor mindezek a tárgykörök együttvéve meghaladják egyetlen normális ember szakértelmét. Mindegyik tárgykör megköveteli a maga szakemberét.

2 Az „arany” ugyancsak izolátumot jelöl. Önmagában nem alkothat tárgykört. De több tárgykör összetevője lehet, így például a következőknek: aranyvegyészet, aranybányászat, aranykohászat, aranyművészet vagy az arany közgazdaságtana. Ha teljességre törekedve és behatóan tárgyalják e tárgyköröket, akkor mindezek együttesen meghaladják egyetlen normális személy szakértelmét. Mindegyik tárgykör megköveteli a maga szakemberét.

3 A „struktúra” ugyancsak izolátumot jelöl. Önmagában nem képezhet tárgykört. Ám több tárgykör összetevője lehet, így például a fizikai struktúra, a kémiai szerkezet, a geológiai szerkezet, a nyelvi struktúra, a politikai struktúra, a társadalmi struktúra stb. tárgyköröké. Ha teljességre törekedve és behatóan tárgyalják őket, akkor e tárgykörök együttesen meghaladják egyetlen normális személy hozzáértését. Mindegyik külön-külön szakember tárgyköre lehet.

4 „India” is izolátumot jelöl. Önmagában nem képezhet tárgykört. Ám több tárgykör összetevője lehet, például a következők: India geológiája, India mezőgazdasága, India földrajza, India oktatásügye, India szociológiája. Ha teljességre törekedve és behatóan tárgyalják e tárgyköröket, együttesen nem férnek bele egyetlen normális személy hozzáértési körébe. Mindegyik tárgykörnek óhatatlanul meglesz a maga szakembere.

5 Az „1950” év sem lehet önmagában tárgykör. De több történelmileg kifejtett tárgykör alkotóeleme lehet.

Az izolátum önálló (gondolatilag elhatárolható, egyedi) tartalmi összetevő fogalom valamilyen tárgykörben. Ezt a szerepet bármely fogalom játszhatja, amely önmagában nem képvisel tárgykört. A megnevezés tehát csak a fogalom elkülöníthető jellegére utal a tárgykörön belül.

Ranganathan eme kifejezése nagyon hasznosnak bizonyult az osztályozáselemletben, nemcsak elméletileg, hanem azért is, mert szemléletesen fejezte ki – s ezáltal kezelhetővé tette – a különböző fogalmi struktúrákban az egységnyi tartalmi alkotórészként szereplő fogalmakat. Ma már alapvető osztályozáselemleti felismerés, hogy szükség van efféle külső fogalmakra nemcsak a tárgykörök, hanem a meghatározások és osztályozási rendszerek leírásához is. (Így például a deskriptoros információkereső nyelvekben a legtöbb ún. *uniterm* és *uniconcept* kifejezést rangathanian értelemben vett izolátumnak lehet tekinteni.) Egyes szerzők hasonló fogalom jelölésére használják az egyedi osztály, szinguláris osztály, elemi osztály elnevezéseket. Kétségtelenül indokolt az izolátumot osztályként felfogni. A gyakorlatban sokszor van szükség a témakörnél általánosabb fogalmakra szerzteágazó, különféle szakismeret együttesét igénylő ismeretterületek megjelöléséhez vagy önálló tárgykört képező hivatkozási fogalom kifejezéséhez (mint például a „kutya” a „Kutya” folyóirat, vagy a „gyermek” a „Gyermekünk” című folyóirat esetén).

32 ALAPTÁRGY

Olyan tárgykör, amelynek nem összetevője egyetlen izolátum sem. A következő tárgykörök alaptárgyak (összehasonlításképpen azokra a tárgykörökre, amelyek nem alaptárgyak, a „szemben” szó utal):

Matematika. Geometria – szemben a szilárdtestek geometriájával.

Fizika. Radiológia – szemben a látható sugárzással vagy a sugárzás szóródásával.

Műszaki tudományok. Csavaripari technológia – szemben a műanyag csavarok gyártásának technológiájával, vagy valamely különleges csavargyártási módszerrel.

Kémia – szemben a halogének kémiájával.

Biokémia – szemben a biokémiai analízissel.

Orvostudomány vagy akupunktúra – szemben a rák gyógyításával vagy a fizioterápiával.

Irodalom – szemben az angol irodalommal vagy a drámairodalommal.

Vallás – szemben a buddhizmussal vagy a vallásgyakorlattal.

Nyelvészet – szemben a szanszkrit nyelvészettel vagy a mondattannal.

Pszichológia – szemben a gyermeklélektannal vagy a viselkedésselmélettel.

Oktatás – szemben a felnőttoktatással vagy a felnőttoktatás módszertanával.

Politológia – szemben a demokráciával vagy egy államfő politikai funkcióival.

Jog – szemben a hindu joggal vagy a büntetőjoggal.

33 ÖSSZETETT TÁRGY

Alaptárgyból és egy vagy több izolátumból álló tárgy.

Az előző fejezet példájában a „szemben” szót követő tárgyak mind összetett tárgyak.

331 FELTÉTELEZÉSHEZ KELL FOLYAMODNUNK

A 31. és a 32. szakaszok meghatározásai csupán ideiglenesek voltak és nagy mértékben függtek a példától. Eddig nem sikerült szert tennünk olyan szabatos meghatározásra, amely világosan megkülönböztetné az Alaptárgyat az Izolátumtól. De nem várhatunk, és nem elégedhetünk meg az osztályozási munkával mindaddig, ameddig szabatos meghatározások nem alakulnak ki. Addig is kívánatos, hogy az osztályozási rendszer leírása tartalmazza a rendszer alaptárgyainak ideiglenes jegyzékét, s így alkalmassá váljék a közvetlen használatra.

Ez a szerény, első látásra csak gyakorlatias célú gondolatmenet az osztályozásmélet máig is érvényes gyakorlati alapelve. Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy évtizedekkel később, az automatikus osztályozással kapcsolatban *Karen Spark Jones* lényegében ugyanezt fogalmazza meg: „... megbízható osztályozásméletre volna szükség, amely nem létezik; s mert az információkereséssel szemben támasztható követelmények szabatos leírása is hiányzik, az automatikus információkereséshez használható osztályozási rendszerek egyetlen lehetséges gyakorlati megközelítése jelenleg az, hogy sokat foglalkozunk velük.”

A nem valami bizakodó, s mégis további munkára ösztönző

vélemények egybecsengése azt látszik igazolni, hogy nem értjük még eléggé a belső mechanizmusát sem az alapvető értelmi folyamatoknak – amilyen például a rangnathani 2. értelemben vett osztályozás – és eddig közvetlenül formalizálni és algoritmizálni sem tudjuk. A rangnathani elméletben éppen a megközelítés módja a figyelemre méltó, amely érvényességét lényegében máig is megőrizte: hogy ti. az alapvető fogalmi kategóriák elemzéséből kiindulva kénytelen volt egyszerre visszafordulni a filozófia arisztotelészi-ontológiai hagyományaihoz (sajátos módon ebben éppen indiai műveltsége játszotta a döntő szerepet), de ugyanakkor – e tekintetben öntudatlanul – továbbjutott azokhoz az általános fogalmakhoz, melyek a nyelv szemantikai elemzésében főleg a jelenkorban játszanak fontos szerepet. Intuíciójának helyességét mi sem bizonyítja jobban, minthogy manapság az arisztotelészi filozófiának valóságos reneszánsza bontakozott ki és a generatív szemantika hasonló megfontolásokkal éppen az általános fogalmak strukturális rendező szerepét igyekszik felhasználni.

Ugyanez áll a Főtárgy és az Alaptárgy megkülönböztetésére is. A fő tárgy az alaptárgyak láncolatának vagy láncolatsorozatának első tagja. Maga is alaptárgy. Így a fő tárgyak fogalmának meghatározását ugyancsak ideiglenesnek tekinthetjük. Természetesen a Főtárgyak és az Alaptárgyak felvételének összhangban kell állnia a tudományban kikristályosodott felfogással, amely velük kapcsolatban a szaktudósok körében uralkodik, és jólrosszul a tantervekben is tükröződik. Ebből az is következik, hogy a jegyzéket időről-időre módosítani kell, természetesen nem túlságosan gyakran.

34 KOMPLEX TÁRGYKÖR

Olyan tárgykör, amelyben két vagy több tárgykör a közöttük fennálló kapcsolat vagy e kapcsolat adott értelmezése alapján fűződik össze egésszé.

Néhány példa:

- 1 Matematika – fizikusok számára.
- 2 A fizika és a kémia közötti különbség.
- 3 Geopolitika – vagyis a földrajz befolyása a politikai viszonyokra.

Ranganathan szerint a tárgy, tárgykör fogalma nem azonos az ismeretterület fogalmával, és nem azonos a tárgy, tárgykör azon értelmével sem, melyet a „téma” kifejezéssel szoktak jelölni. (A 31. fejezetben felsorolt példák nyugodtan lehetnek témák, de Ranganathan szerint ettől még nem tárgykörök, hanem önálló fogalmi szereppel rendelkező izolátumok). Mindezek alapján a tárgykör – eltekintve az alaptudományokat jelölő egyszerű kifejezésektől – normalizált alakú összetett kifejezésnek tekinthető, normalizált mondatnak, tömörített formájú kijelentésnek (például a „Csavargyártás sajtólással” tömörített kifejezése annak, hogy egyes helyeken „A csavarokat sajtólással gyártják”).

A tárgy mégsem azonosítható a „tudás” vagy az „ismeret” fogalmával. Erre egy másik helyen Ranganathan így utal [10]:

„Három, egymással kölcsönösen összefüggő világot különböztethetünk meg: A tudás a megismerő (és nem a „látnok”) tevékenységének eredménye, amellyel az ismeretek világát megismeri. A tudás időben egyre bővül. Feltételezzük, hogy az ismeretek világa létezik attól függetlenül, hogy a megismerő tud-e róla, vagy sem. A tudás világa úgy nő, ahogy a megismerő tudása növekszik

az ismeretek világáról; a tudás világa maga is része az ismeretek világának és vele együtt egyre növekszik. A két világ kölcsönösen összefügg. A tudás nem tárgy („subject”) . . . A tárgyak (tárgykörök) világa olyan mértékben nő, amennyire a tudás világának elemeit rendszerezik és tárgyként értelmezik. A tárgyak világa és a tudás világa ugyancsak kölcsönösen összefügg egymással.”

Egy másik helyen Ranganathan még azt is megkockáztatja, hogy a tárgyak lehetséges számát is felbecsülje, – ezt az értéket kb. 200 millióra teszi.*

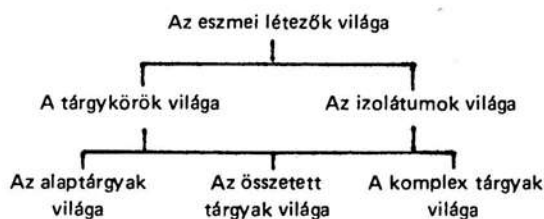
Következésképpen Ranganathan számára az volt a fontos, hogy osztályozási rendszerébe a legáltalánosabb értelemben vett tárgyak alkotórészeit vegye föl. Ennek során szembeállítja egymással a két megközelítési módot: a filozófusok módszerét, akik a tudás összességét elemzik, és a könyvtárosok módszerét, akik osztályozási rendszereket állítanak fel az osztályozás fogalmának 5. értelmében és akár jó ez, akár nem, osztályoznak vele [10]:

„A filozófusok mind azzal próbálkoznak, hogy a tudás világát elemi egységekre osszák fel, és ezeket az egységeket valamilyen elfogadható sorozatokba rendezik. Az osztályozási rendszerek készítői, illetve maguk az osztályozók ezzel szemben csak a tárgyak világát osztják fel elemi egységekre, hasznos lineáris sorokba rendezve eme egységeket és megkülönböztető osztályozási jelzettel jelölik mindegyiket.”

Ranganathan szerint tehát a tárgyak elemeit tényleges előfordulásuk alapján, a dokumentumokból nyerik, majd az osztályozási rendszerben rögzítik, hogy adott esetben egy tárgykör megfogalmazására (Dahlberg megfogalmazásában [4]: „a tárgy tematikus leírásához”) felhasználhassák, azaz „lehívják” az osztályozási rendszerből.

35 AZ ESZMEI LÉTEZŐK VILÁGÁNAK VÁZLATA

Az alábbi ábra az eszmei létezők világát az öt alkotó tárgykörök és izolátumok részleges világaihoz fűződő kapcsolataiban mutatja be.

36 MAKRO-TÁRGYKÖR

Makro-tárgykörnek a nagy terjedelmű, de kis mélységű tárgykört nevezzük. Ezek a következőből állhatnak:

- 1 Egyetlen alaptárgyból, vagy
- 2 összetett tárgykörből, melynek összetevője egy alaptárgy és csekély számú izolátum.

* Bevezetés a könyvtári osztályozásba, p. 282.

A makro-tárgykör többnyire könyv alakjában jelenik meg. Jelen könyvnek a tárgya is makro-tárgykör.

37 MIKRO-TÁRGYKÖR

Mikro-tárgykörnek a kis terjedelmű, de nagy mélységű tárgykört nevezzük. A mikro-tárgykör összetett tárgykör, melynek összetevője egy alaptárgy és sok izolátum.

A mikro-tárgykör többnyire folyóiratcikkekben, adott könyv valamely részében, fejezetében, szakaszában vagy különnyomatban testesül meg. E fejezet és e szakasz tárgyai mikro-tárgykörök.

38 PONTSZERŰ TÁRGYKÖR

Igen kis terjedelmű, de rendkívül nagy mélységű tárgykör. Többnyire egyetlen mondatból vagy akár egyetlen szóból áll.

39 A MEGHATÁROZÁS KÖDÖSSÉGE

Makro-tárgykör, mikro-tárgykör, pontszerű tárgykör: ezek viszonylag pontatlan kifejezések, jelentésüket lazán rögzíti a közmegegyezés. Terjedelmük mértéke úgyszólván folytonos sávot alkot. A makro-tárgykör szintjéről a mikro-tárgykör szintjére való átmenetet nem lehet rögzíteni a sáv valamelyik meghatározott pontján. Az átmeneti sávban nehéz megkülönböztetni a makro-tárgykört a mikro-tárgykörtől. De annak megfelelően, ahogyan az átmeneti sáv két széléhez közeledünk, a széleken jelentkező tárgykör vagy makro-, vagy mikro-tárgykörként ismerhető majd föl.

4 Osztály és rangsorolt izolátum

41 BÁZISOSZTÁLY

A bázisosztály olyan alaptárgy, amely az alaptárgyak világának egymást követő rendezése következtében állandó – rangsorbeli – helyet kapott.

42 RANGSOROLT ISZOLÁTUM

A rangsorolt izolátum olyan izolátum, amely az izolátumok világának egymást követő rendezése következtében állandó – rangsorbeli – helyet kapott.

43 ÖSSZETETT OSZTÁLY

Az összetett osztály olyan összetett tárgy, amely összetett tárgykörök világának egymást követő rendezése következtében állandó – rangsorbeli – helyet kapott.

44 KOMPLEX OSZTÁLY

A komplex osztály olyan komplex tárgy, amely a komplex tárgykörök világának egymást követő rendezése következtében állandó – rangsorbeli – helyet kapott.

45 OSZTÁLY

Általános fogalom, amely vagy bázisosztályt vagy összetett osztályt vagy komplex osztályt jelöl, de rangsorolt izolátumot nem.

5 Osztály terminus és izolátum terminus

51 BAZISOSZTÁLY TERMINUS

A bázisosztály terminus a bázisosztályt jelölő kifejezés, s mint ilyen, az alaptárgy neve.

52 IZOLÁTUM TERMINUS

Az izolátum terminus a rangsorolt izolátumot jelölő kifejezés, s mint ilyen, az izolátum megnevezése.

53 ÖSSZETETT-OSZTÁLY TERMINUS

Az összetett-osztály terminus az összetett osztályt jelölő kifejezés, s mint ilyen, az összetett tárgykör megnevezése. Az összetett osztály megnevezése egy szóból vagy szócsoporthoz álló egyedi kifejezéseket tartalmaz, vagy bázisosztály terminus és izolátum terminus láncainak sorozatát tartalmazza. Az egyedi kifejezést derivált – származtatott – összevont kifejezésnek revezük. Ha a kifejezések láncainak sorozatát tartalmazza, akkor neve: Alapvető Elemi Kifejezésekből álló terminus. Például: A „gyermekgyógyászat” (pediátria) származtatott összevont kifejezés; egyenértékű a „gyógyászat, gyermek” kifejezéssel, amely két Alapvető Elemi Kifejezésből áll.

54 KOMPLEX-OSZTÁLY TERMINUS

A komplex-osztály terminus a komplex osztályt jelölő kifejezés, s mint ilyen, a komplex tárgykör neve. Többnyire az összetevő szerepét játszó osztályok kifejezéseiből áll: ilyen például a „kémiaiával összehasonlított fizika”. Esetleg egyetlen szóból vagy szócsoporthoz is állhat. Így például a „geopolitika” esetében, amely nem más, mint a „földrajzi adottságoktól befolyásolt politikatudomány” elnevezése.

55 OSZTÁLYTERMINUS

Osztályt – bázisosztályt, összetett vagy komplex osztályt – jelölő kifejezés, amely azonban rangsorolt izolátumot nem jelölhet. Az osztályterminus a tárgykör neve.

A továbbiakban Ranganathan az előbbiekhöz hasonlóan definiálja a bázisosztály jelzet, az izolátum jelzet, az összetett-osztály, a komplex-osztály és az osztály jelzet fogalmakat, majd rátér osztályozásméletének legjellemzőbb fogalmára, a fazetta.

7 Fazetta

Az osztályozási gyakorlatban túlnyomórészt összetett tárgyak fordulnak elő. A legtöbb problémát mindig az okozza, hogy hogyan alakítsák ki az osztályozási rendszer jelzeteiből – hogyan fogalmazzák meg az osztályozási rendszer fogalmaival – az adott tárgyat. Ranganathan felismerte, hogy a tárgyaknak szabályoságot mutató, belső, *tartalmi* szerkezete van, és eme szerkezet alapvető egységét fazettának nevezte el. A fazetta tehát az összetett tárgy összetevője. Pontosabban: az összetevőket képviselő általános fogalmi kategória. Valójában a legáltalánosabb értelemben vett tartalmi, szemantikai szempontokról van szó. Fazettaként szerepelhet alaptárgy vagy izolátum. Minden szakterületen – osztályozási rendszerében ezek a főosztályok – meghatározott fazetták segítségével építhetők fel az osztályozási jelzetek. Erre a célra ún. fazetta-képletet állapított meg. Ezek

határozzák meg a mindenkor osztályozó fogalomban rejlő – és a 34. fejezet kommentárjában említett – kijelentés szerkezetét.

Fazettái öt alapkategóriából vezethetők le, melyek megfeleltethetők a legáltalánosabb fogalmi kategóriáknak:

Ranganathan alapkategóriái	Elvlasz- tőjelük	Általános fogalmi kategóriák
ANYAG (M, „matter”)	;	Anyag
MOZGÁS (E, „energy”)	:	Mozgás
TÉR (S, „space”)	.	Tulajdonság
IDŐ (T, „time”)	,	Tulajdonság
EGYÉB (P, „personality”)	,	Állapot, modalitás

Minden főosztályban az alapkategóriák – a PMEST-képlet – képviselőinek szerepét játszó fazetták meghatározott sorrendjében kell felépíteni az osztályozó fogalmat. Ez a sorrend főosztályonként különbözik. Annak érdekében, hogy az egyes összetevők a fazetta-képleten belül felismerhetők maradjanak, a fenti írásjelekkel választják el őket. Egyikük a kettőspont, osztályozási rendszere innen kapta a nevét: kettőspontos osztályozás (Colon Classification).

Így például az S jelű „Lélektan” főosztályban a következő fazetta-képlet érvényes: S, [P]; [M1]: [M2]. A mindenkor tárgykör „nevét” az osztályozási rendszer „nyelvére” a következő nyolc lépésben fordítják le [4]:

- 0 – A cím megállapítása
„Kamaszlányok érzelmi fejlődése”
A vonatkozó alaptárgy a „Lélektan”.
- 1 – A tartalmilag relevánsnak bizonyuló cím átalakítása kijelentéssé:
„Kamaszlányok érzelmi fejlődése, (a lélektan (tudomány szerint))”
- 2 – A cím alapfogalmakkal:
„Kamaszlány, érzélem, fejlődés, lélektan”
- 3 – Elemzett – analitikus – cím:
„Kamaszlány [P]. Érzélem [M1]. Fejlődés [M2]. Lélektan [S].”
- 4 – A fazetta-képlet szerint átalakított tartalom:
„Lélektan S . Kamaszlány P . Érzélem M1 Fejlődés M2”
- 5 – Az osztályozási rendszerben szabványosított megnevezésekkel: (esetünkben ugyanaz mint 4)
- 6 – A tartalom jelzetekkel kifejezve, a fazetta-képlet szerint:
S.25 P.52 M1 .g7 M2
- 7 – Végleges jelzet:
S,25;52.g7

Az egyes szakterületek fazetta-képleteit Ranganathan elsősorban intuitív és tapasztalati úton állapította meg.

Összetett tárgykör bármelyik összetevőjét jelölő általános fogalom – legyen az összetevő akár alaptárgy, akár izolátum – valamint a szóban forgó általános fogalomnak megfelelő rangsorolt formák, kifejezések, jelzetek.

Ilyen fazetták például a következők:
bázisosztály fazettája tevékenység fazetta
izolátum fazetta műfaj fazetta
földrajzi fazetta szerző fazetta
hullámhossz fazetta dokumentum fazetta
áru fazetta nyelv fazetta
anyag fazetta vallás fazetta
szerv fazetta nevelés fazetta
művelés fazetta társadalmi csoport fazetta stb.

Beszélhetünk továbbá fazetta fogalomról, fazetta kifejezésről és fazetta jelzetről.

8 Fókusz

A fókusz az az általános fogalom, mely bármilyen izolátum, tárgykör vagy ezeket képviselő jelzet, illetve megnevezés denotátumának szerepét játssza.

Fókuszok például a következők:

bázis fókusz	komplex fókusz	áru fókusz
izolátum fókusz	földrajzi fókusz	művelés fókusz
összetett fókusz	nyelvi fókusz	szerző fókusz

Beszélhetünk továbbá fókusz fogalomról, fókusz kifejezésről és fókusz jelzetről.

81 A FÓKUSZ ÉLESÍTÉSE (SZŰKÍTÉSE)

Ennek lényege: a fókusz terjedelmének csökkentése és élességének növelése.

82 A BÁZIS FÓKUSZ ÉLESÍTÉSE

A bázis fókuszát a láncának meghosszabbításával élesíthetjük.

83 AZ IZOLÁTUM FÓKUSZ ÉLESÍTÉSE

Az izolátum fókuszát ugyancsak a láncának meghosszabbításával élesíthetjük.

84 AZ ÖSSZETETT FÓKUSZ ÉLESÍTÉSE

Az összetett fókuszát a következőképpen élesíthetjük:

1. növeljük az izolátum fókuszainak számát,
2. élesítjük a bázisfókuszát,
3. élesítjük az összes izolátum fókuszát,
4. mindhárom eljárást vagy valamelyik kettőt együtt alkalmazzuk.

85 A KOMPLEX FÓKUSZ ÉLESÍTÉSE

A komplex fókuszát úgy élesítjük, hogy az őt alkotó osztályok valamelyikének fókuszát élesítjük.

86 PÉLDÁK ÉLESÍTETT FÓKUSZOKRA

Hasonlítsuk össze az alábbi fókuszok élességét:

Tárgykör-szám	Tárgykör	Jelzet
1.	Gabonatermesztés	J38
2.	Rizstermesztés	J381

A művelés fazettán belül a fókuszát („termesztés”) a 2. tárgykör esetében a művelés izolátum fazettában a lánc meghosszabbításával élesebbre állítottuk, mint az 1. esetében; ennek következtében a második összetett tárgy fókuszja élesebb lett, mint az, amely az első denotátuma.

3. Gabonatermesztés Indiában J38.44
4. Rizstermesztés Indiában J381.44

A fazetták számát kettőről háromra növelve a 3. összetett tárgyat alkotó fókuszát élesebbre állítottuk, mint azt, amely az 1. összetett tárgy denotátuma.

A fazetták számát kettőről háromra növelve és az 1. izolátum fazettában a láncot megnövelve a 4. összetett tárgyat alkotó fókuszát élesebbre állítottuk, mint azt, amely az 1. összetett tárgy denotátuma.

5. Fizika C
6. Radiofizika C5

Az 5. alaptárgy láncának meghosszabbításával a 6. alaptárgy fókuszát élesebbre állítottuk, mint azt a fókuszát, amely az 5. alaptárgy denotátuma.

Az 1.–4. összetett tárgyak esetében csak látszólag ugyanaz a kifejezés a fókusz (a „termesztés”); annak következtében, hogy más és más „szövegkörnyezetbe” van beágyazva, más és más lesz az élessége. Ugyanez vonatkozik az 5. és 6. esetre: a „fizika” fókusz a második esetben már nem tekinthető „környezetfüggetlennek”, s ezáltal nem ugyanaz a „fizika”, mint az első esetben.

A fókusz tehát valamilyen nyitóelem, bevezető elem, kiválasztó elem, „gyújtópontba állító” elem. Valójában a kulcsszónak felel meg az összetett tárgykörön belül. Ama elem, amelyből kiindulva megállapítható a keresett összetett tárgykör helye az osztályozandó, illetve az osztályozott tételek között. Amíg tehát az osztályozási rendszeren „kívül” vagyunk, minden ismeret tárgykört vagy annak alkotórészét képező izolátumot képvisel. Amikor megkezdjük a „belépést” az osztályozási rendszerbe, illetve az osztályozott tételek állományába, a tájékozódás első lépéseként felhasználható legáltalánosabb kiindulóelemeket – nevezzük fókuszoknak. Az osztályozási rendszeren belül már osztályokkal van dolgunk. A fókusz az összekötő kapocs eme osztályok és a tárgykörök között.

Ranganathan „osztályozásfilozófiájának” alapfogalmait az alábbi példán szemléltethetjük:

Tárgykör	„Költözőmadarak vonulása Magyarországról Észak-Európába tavasszal”
Ismeret	E tárgykör tartalma.
Információ	E tárgykör tartalmának tudati formája, miközben hatást fejt ki a tudaton belül.
Dolog/Jellemző/ /Összesség	Eme ismeret/információ játszhatja Dolog (hogy ui. létezik) vagy Jellemző (hogy ui. valamire, egy másik dologra vonatkozik) szerepét, de lehet Világ (amelynek keretében Dologok és Jellemzők léteznek, tehát Összesség).
Alaptárgy (= bázisosztály)	ORNITOLÓGIA Ha egy osztályozási rendszerben rangsorolt helye van, egyben bázisosztály is.
Összetett tárgy (= összetett osztály)	A tárgykör rendkívül sok összetett tárgyra bontható: „Magyarországi költözőmadarak vonulása”, „Tavaszi madárvonulás” „Tavaszi madárvonulás Magyarországon” A bővítést folytatva, végül eljutunk eredeti – összetett – tárgykörünkhöz.
Főosztály	Ha eme összetett tárgykörök valamelyikének egy osztályozási rendszerben rangsorolt helye van, egyben összetett osztály. BIOLÓGIA

Fazetta	Tételezzük fel, hogy a BIOLÓGIA főosztályban az egyik előírt fazetta a „TEVÉKENYSÉG”.
Izolatúm (= rangsorolt izolátum)	<i>költözömadár, tavasz, vonulási irány, Észak-Európa, Magyarország</i> Ha egy osztályozási rendszerben rangsorolt helyük van (pl. segédtablázatokban), egyben rangsorolt izolátum is.
Fókusz	Az összetett tárgykört a BIOLÓGIA főosztályban előírt tevékenység fazetta szerint is ki kell fejezni. Ezt a „MADÁRVONULÁS” képviseli. E fazettán belül ez lesz a fókusz. Az alaptárgy fókusza azonos magával az alaptárggyal: „ORNITOLÓGIA”
Élesítés	A tevékenység fazettán belül a „MADÁRVONULÁS TAVASSZAL” élesebb, mint a „MADÁRVONULÁS”, de nem élesebb, mint a „MADÁRVONULÁS MAGYARORSZÁGRÓL ÉSZAK-EURÓPÁBA”.
MIKRO-TÁRGYKÖR	Összetett tárgykörünk tekinthető mikro-tárgykörnek.
PONTSZERŰ TÁRGYKÖR	Pontszerű tárgykörnek tekinthető az alábbi: „A Magyarországról Észak-Európába irányuló tavaszi madárvonulás időpontjának változásai”

MA Az osztályozási rendszer három szintje

Az eddigi fejezetek Ranganathan osztályozásméletének fogalmi-terminológiai vonásaira vetettek fényt. A most következő két fejezet az elmélet szemléleti alapjaiba vezet be. Ennek lényege, hogy az osztályozási rendszerek elemei három szinten játszanak egymással szorosan összehangolt szerepet: a fogalmi szinten, a nyelvi szinten és a fogalmi szintet képviselő jelzetek szintjén. Ennek a megkülönböztetésnek a fontosságát logikai, nyelvészeti és számítástechnikai felismerések az eltelt évtizedekben mindenben alátámasztották.

1. A fogalmi szint

A „Man” (angolul: „ember”) szó feltehetően a „man” (rövid *a*) szanszkrit töből származik, és azt jelenti, hogy „gondolkodni”. A gondolkodás szervének neve „Manas”, ami „elmét” jelent. Az *Upanisádok* szerint az ember lényege az elméje. Az elme az a hely, ahonnan a fogalmak, gondolatok, s minden más eszmei létező ered. Nem elég, hogy az ember fogalmat alkosson magának valamiről, hanem elméjén belüli kommunikációra is szüksége van ahhoz, hogy ezek gondolatokká és eszmékké álljanak össze, és azáltal újabb fogalmak keletkezzenek. Az egyes elmék alkotta fogalmak sorsa a mások elméjében rejlik. A többieknek is szükségük van arra, hogy közöljék velük a gondolatokat. A nyelv e közlés közege. Mi volt előbb, a gondolat vagy a nyelv, a gondolkodás vagy a beszéd? Megválaszolhatatlan kérdés ez. A *Védák* egyik epizódjában arról olvashatunk, hogy „a gondolatok és szavak egyszerre kerekedtek föl, hogy elérjék az abszolútumot”. A szó tért vissza hamarabb. „Hol marad a gondolat?” – kérdezték tőle. „Én nem bírtam tovább. Ezért tértem vissza. De a gondolat tovább

ment.” Nem sokkal ezután a gondolat is hasonló beszámolóval tért vissza. „Nem bírtam tovább. Nem tudtam elviselni a nehézségeket, miután megváltam a szavaktól.” De a szó így szólt: „Ha nem álltam szorosan melléd, mindig megelőztél, nélküled tehetetlen vagyok.” Talán azt kellene itt mondanunk, hogy „előbb a gondolat, aztán a szó”.

2. A nyelvi szint

A fogalomalkotás képességével együtt jár a tagolt beszéd, a kommunikáció képessége. A többi teremtménytől a nyelv különbözteti meg az embert. Az írott nyelv a kommunikációt szélesebb körűvé tette, mint a csupán beszélt nyelv. De a nyelv érzékletlenebb, mint a gondolat. Benne a szinonimák és homonimák gazdagon burjánznak. Bőségesen terem benne a sok felhang és mellékzöngé is.

3. A jelzetek szintje

Éppen ezért szüntelen a törekvés, hogy a nyelvet pontosabbá tegyék. Így tesznek azok, akik valamely szakterületen alkotnak fogalmakat. Ez a helyzet az újonnan alkotott gondolatokkal. Az a törekvés is megfigyelhető, hogy a szavakat pontos jelentésű, kifejező erejű jelekkel és jelképekkel helyettesítsék. Ha aztán rendezésre van szükség, sorszámokkal jelölik meg az elrendezett szavakat vagy jeleket. A könyvtári osztályozásban fontos szerepet játszik a jelzetek szintje. Ha a jelzetek szintjét a nyelvi szinttel vetjük össze, akkor azt láthatjuk, hogy a jelzetek szintjének megkülönböztethető vonásai vannak: a sorszámmal jelzett fogalmak egyedi mivolta és a homonimák és szinonimák teljes hiánya.

4. A három szint elkülönülése egymástól a tudatban

Az említett három szinten végzett munka elválasztható egymástól, mert tudatilag elkülöníthetők. Ez az elkülönülés megkönnyíti az egyes szintek megértését és hasznosítását. Nem vitás, hogy az elmélyülten gondolkodó ember esetében e munka három szintje már ösztönösen is elválik egymástól. Ez néha nagyon korán bekövetkezik. E korai időpont után az elválás már egyáltalán nem jön létre. Napjainkban ugyanakkor egyre inkább olyan felfogás tör magának utat, hogy az ilyen ösztönös elkülönülés nem megfelelő. Például azért, mert a fogalmi szint és a jelzetek szintje hamarosan kölcsönösen gátolni kezdi egymást. A nyelvi szint pedig sokszor ki sem fejlődik. Osztályozási rendszerek készítőjeként, gyakorló osztályozóként és oktatóként sokáig nem is gondoltam tárgyilagosan át a munka szétválasztását a három szintre.

5. A három szint szétválasztása a gyakorlatban

Csak 1944-ben villant föl számomra halványan, hogy a munkának e három szintre való tagolása kívánatos és

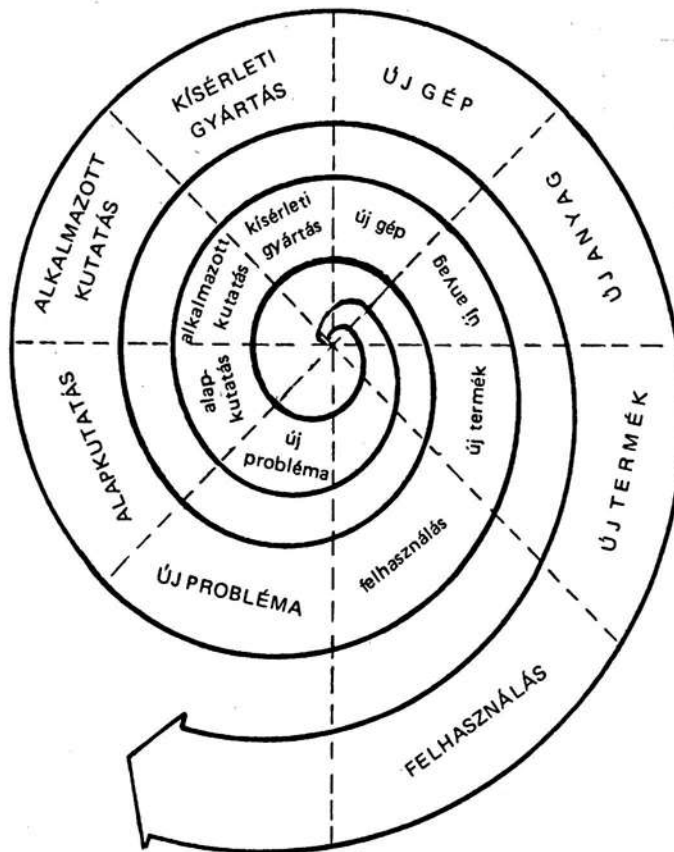
lehetséges dolog. Valamivel jobban ragadtam meg a dolgot 1952-ben. Azóta mindig megpróbálom a szétválasztást. Az „oszd meg és uralkodj” fegyvere e téren is hatékonyan bizonyult. Ma már abban a helyzetben vagyunk, hogy a három szint bármelyikén fölvetődő kérdéseket első nekifutásra és a többi szinttől függetlenül is meg tudjuk oldani. Ez tekintélyes előrehaladás. Alkalmas pillanatban például eredményesen hasonlíthatjuk össze a fogalmi szinten végzett munkát a jelzetek szintjén végzett munkával. Ezáltal sokkal szabadabban mozoghatunk a fogalmi szinten, ami igencsak szükséges dolog. Ráadásul ez ösztönöz a jelzetek szintjének művelésére és a fogalmi szinten elért eredmények megszilárdítására.

6. Az új tárgykörök kifejlődésének spirálja

Az országos és/vagy nemzetközi szinten folyó és egymásba fonódó kutatási és fejlesztési tevékenység eredmé-

nyeképpen az új tárgykörök kialakulásának folyamatát leginkább talán egy rövid periódusú csigavonallal szemléltethetjük. A spirális mozgás leírását a görbe tetszés szerinti pontján elkezdhetjük. A főbb szakaszok:

- 1 alapkutatás – kutatás az elvont tudomány szintjén;
 - 2 alkalmazott kutatás – az alapkutatás eredményeinek felhasználása a gyakorlatban;
 - 3 kísérleti gyártás – új eljárás kikísérletezése ismert vagy új áruféle gyártására;
 - 4 új gép szerkesztése és gyártása;
 - 5 új alapanyag;
 - 6 új termék;
 - 7 az új termék fölhasználása közbeeső vagy végtermékként;
 - 8 előbb vagy utóbb az új termék új problémákat vet fel;
 - 9 ismét alapkutatás az új problémák megoldására,
- a spirál tehát folytatódik a végtelenségig. Ez látható a 3. ábrán.

3. ábra A tárgyak kialakulásának spirálja

A múltban a spirál ciklusainak ideje igen hosszú volt, századokig is eltarthatott. A népeségrobbanás okozta társadalmi feszültség mára határozottan megrövidítette e szakaszokat. Az utóbbi húsz évben a vegyi, textil- és fémipari termékek közel fele olyan anyagokból és eljárásokkal készült, melyeket csak a II. világháború után ismertek meg. Ez a háború nagyon fölgyorsította az új tárgykörök kialakulását a spirális pálya mentén. A növekedés az áruk világában a legnagyobb. Nem meglepő, hogy az áruosztályozás az osztályozáson belül önálló tárgykörre vált és rendkívül részletes és mély áruosztályozási rendszerek születtek meg.

7. A dinamikus kontinuum

A Védák látnokai a jelenségvilág egységét a világ elválaszthatatlan, bár rejtett tulajdonságának tekintették. A tárgykörök szellemi világában a kibogozhatatlan összefonódás jelenségét az „ekavakjátá” fogalma jelöli. Bármit is tesz az atomizáló értelem, semmilyen tárgyat nem fejthet ki úgy, hogy előbb vagy utóbb ne hívna elő valamit minden más tárgykörben is; más szóval a tárgykörök világa alapjában véve kontinuum. A múltban nagyritkán zűrzavaros állapotba hozta ugyan egy-egy erőteljes lángelme, de ez a lázas állapot hamarosan újra nyugalomnak adta át a helyét; az ezt követő hosszabb időszakban a tárgykörök világa többnyire változatlan maradt. Napjainkban azonban a szervezett kutatás és fejlesztés következtében új mikro-tárgykörök láncreakciószerű keletkezésének a tanúi lehetünk. A mikro-tárgykörök áradata a tárgykörök világát egyre növekvő és mélyülő kontinuummá változtatja. A mikro-tárgykörök mélységi osztályozása tehát egyre halaszthatatlannabb feladat: annak a kommunikációs láncolatnak egyik eleme lehetne, amelynek révén megelőzhető, hogy a mikro-szinten folyó kutatás a jövőben ne váljék elszigetelt egyének munkájává. A mélységi osztályozással a következő kötetben szeretnék foglalkozni.

Az a gondolat, hogy a minden lét örök háttéréről szerzett ismereteink állandóan, egyre szélesedő körökben növekszenek, nem Ranganathanól ered. E táguló-visszatérő mozgás végső soron annak a – megismerés szempontjából rendkívül gyümölcsözőnek bizonyuló – szemléletnek a következménye, amelyben az emberi szellem a történelem egymást követő korszakaiban megpróbált kiegészíteni a minket körülvevő objektív világgal, „sub specie aeternitatis” (az örökkévalóság jegyében) szemlélve azt. *Jacob Bernoulli* (1654–1705), a kiváló matematikus behatóan tanulmányozta a Ranganathan által említett

$$\log r = a\Theta$$

egyenletű „logaritmus spirális” tulajdonságait, és azt kérte, hogy annak rajzát véssék sírkövére e szavak kíséretében: „Eadem mutata resurgo” (Bár megváltozva, mégis én magam kelek fel). Ez a vonal a tudományos kutatás állandóan táguló, mégis örökké változatlan szellemének a jelképe.

Ranganathan végzettségére nézve filozófus és matematikus volt. Az indiai filozófia hatása szemelvényeinkben kétségtelenül felismerhető. A tárgyak világának felfogása kontinuumként pedig minden jel szerint a matematika kontinuum-fogalmának kiterjesz-

tése. Arról van szó, hogy a valós számok folytonosan, kontinuusan nyúlnak végig a számvonalon, elválaszthatatlanul összefolyva egymással.* Vagy más szóval: nem létezik két olyan – egymáshoz mégoly közel álló – valós szám (illetve tárgykör), amely között ne volna meghatározható további végtelen számú valós szám (illetve tárgykör). Ha minden tárgyat – így a mikro- és pontszerű tárgyakat is – megengedünk, ez a párhuzam elfogadhatónak fest. Az alaptárgyak világában azonban nem biztos, hogy ez így van. Ezek általában inkább úgy viselkednek, mint a természetes számok: körükben minden számnak megvan a közvetlen rákövetkezője, a 3-nak a 4, a 12-nek a 13. Így a fizikát – legalábbis a létszintek és az élet szerveztségének irányában – csak a biológia követheti, a társadalomtudományokat a szellem-tudományok, és – mondjuk – a történelem és a filozófia között nem valószínű, hogy elhelyezhető valamilyen alaptárgy (mivel sem a történelemfilozófia, sem a filozófiatörténelem nem alaptárgyak). Ugyanakkor a mélységben bizonyos összefonódás tapasztalható egyes alaptárgyak között. Így a mikrobiológia és a mikrofizika egymás felé közelít, s hasonló tapasztalható a biológia és a lélektan között, melyek az agykutatásban közelítenek egymáshoz.

A tárgyköri specializáció, és a mikro-tárgykörök szintjén folyó elszigetelt munka Ranganathan óta csak fokozódott. A szintézisre utaló kísérletek azonban egyáltalán nem ott tapasztalhatók, ahol ő képzelte: a mikro-tárgykörök mélységi rendszerezésében. Ellenkezőleg: éppen a legáltalánosabb szinten próbálkoznak azzal, hogy átfogó, integratív rendszereket illetve integratív koncepciókat dolgozzanak ki. Az elsőre az Unesco által kidolgozott Átfogó Tárgyköri Osztályozás (BSO) [3] és *Dahlberg* munkássága [4] a példa, a másodikra pedig *Boulding*-é [2], aki az általános rendszerelméletben próbálkozott meg a kidolgozásával. Mindegyik kísérlet szorosan kapcsolódik az anyag szerveztségű szintjeinek (az ún. integrációs vagy létszintek) elvéhez, mellyel filozófiai szempontból *Nikolai Hartmann* foglalkozott [8].

A szerveztségi szintek – legáltalánosabb formájában az „életlen”, „élő”, „társadalmi”, „szellemi” stb. – a tárgykörök világának rendezésében a minta, vagy a modell szerepét játsszák, és ilyen értelemben némi párhuzam feltételezhető a tárgyak típusok szerinti osztályozásával, melyet *Whitehead* és *Russel* dolgoztak ki a század első évtizedeiben a matematikában. E típuselmélet szerint egy n -edik típusba tartozó – fogalomterjedelmeként értelmezett – tárgy csakis valamely $n + 1$ -edik típusú fogalom alá eshet, az az csakis egy $n + 1$ -edik típusú halmazznak (fogalomterjedelmnek) lehet eleme [6]. A szerveztségi szintek elméletében ennek az a gondolat felel meg, hogy az egyik létszinten önálló elemként szereplő tárgy a magasabb létszinten csak alkotórészként szerepelhet. Más szóval: az egyes létszintek tárgyai az őket megelőző létszintek elemeiből épülnek fel.

A ranganathani elképzelés az volt, hogy az egyetemes osztályozási rendszert mikro-szinten kell kidolgozni; ez lett volna az ún. mélységi osztályozási rendszer. Ez az út, mint kiderült, nem járható: osztályozási rendszer formájában ezen a szinten a szintézis megteremtése reménytelen próbálkozás, éppen a mikro- és pontszerű tárgykörök egyre végtelenülő, kontinuumot alkotó számsága következtében. Az egyik bizonyíték erre, hogy maga Ranganathan soha sem írta meg a könyve végén ígért kötetet, és a mélységi osztályozási rendszert se ő, se halála után a munkatársai nem tudták elkészíteni, illetve az elkezdett munkát befejezni.

* A kontinuum fogalmát a laikus számára is élvezetesen jeleníti meg PÉTER Rózsa: „Játék a végtelennel. Matematika kívül-állóknak” (Bp. Tankönyvk. 1978.) című könyvében (p. 113–125. és 235–242.).

Ennek ellenére van igazság Ranganathan ama elképzelésében, hogy a mikro-tárgykörök mélységi osztályozása megvalósítható feladat. Csak éppen nem azon az úton, ahogy ő képzelte. Nemcsak a hagyományos, hierarchikus osztályozási rendszerek (mint amilyen az ETO), de még az ún. analitikus–szintetikus vagy kettőspontos osztályozási rendszere is túlságosan prekoordinált elveken alapszik ahhoz, hogy egy fogalmi kontinuum „befogására” alkalmas lehessen. Egy kontinuum éppen természetének végtelensége folytán minden előre megszabott rendezési elv alól kivonja magát. Egy ilyen összesség csak olyan eszközökkel strukturálható, amely maga is kontinuumot alkot. Ez az eszköz a természetes nyelv. A természetes nyelven alapuló deskriptoros információkereső nyelvek szótárai – a tezaurszok – és az ismeret alapú információfeldolgozó rendszerek [7] arra utalnak, hogy ki lehet választani elég széles és elég kifejező erejű résznyelveket a természetes nyelv egészéből, mely ugyan korlátozott annyira, amennyire azt a modellemélet, a nyelvészet és a számítástechnika nyújtotta lehetőségek megkínálják, de ugyanakkor képes mélyen reprezentálni egy-egy makro-tárgykörben (mint a kémia, az orvostudomány stb.) az ismereteket.

Ranganathan életéből már nem futotta, hogy levonja következtetéseit kísérlete kudarcából. Kettőspontos osztályozási rendszerének nincs Indián kívül közvetlen folytatása. Ez nem véletlen: osztályozási rendszere – bármennyire volt is rugalmasabb minden addigi osztályozási rendszerénél – csak igen mesterkélten módon lenne alkalmazható az ismeretek valóban analitikus és szintetikus strukturálására, úgy ahogy erre a deskriptoros információkereső nyelvek vagy az automatikus indexelő illetve osztályozó rendszerek képesek. Osztályozásmélete azonban ezekre a rendszerekre is termékenyítőleg hatott, osztályozás-filozófiája pedig – melyből a közreadott szemelvényekben némi ízelítőt kaphatott az olvasó – számos olyan maradandó vonást őriz, melyből talán még a jövő „knowledge engineeringének” – az információtechnológiának – a filozófiája is hasznosíthat majd egyet s mást.

Hivatkozások

1. BABICZKY B.: Bevezetés a könyvtári osztályozás elméletébe és gyakorlatába. Bp. Tankönyvkiadó, 1978. p. 173–185.
2. BOULDING, K. E.: A rendszerelmélet mint szemléletmód = Rendszerelmélet. Szerk. Kindler J.–Kiss I. Bp. Közgazdasági és Jogi K. 1969. 245 p.
3. BSO. Broad System of Ordering. Schedule and Index. Paris, FID/Unesco, 1978. 190 p. (FID 564)
4. DAHLBERG, I.: Grundlagen universaler Wissensordnung. Probleme und Möglichkeiten eines universalen Klassifikationssystem des Wissens. Pullach bei München, Verlag Dokumentation, 1974. 366 p. (DGD Schriftenreihe Band 3)
5. GYÖRE P.–HOVÁNYI G.: Könyvtári osztályozás. Bp. OSZK-KMK, 1967. p. 110–119.
6. FREGE, G.: Logika, szemantika, matematika. Válogatott tanulmányok. Szerk. Ruzsa I. Bp. Gondolat, 1980. 249 p.
7. FUCHI, K.: A tudásalapú információfeldolgozó rendszerek = Információ/Elektronika, 17. köt. 2. sz. 1983. p. 70–83.
8. HARTMANN, N.: Zur Grundlegung der Ontologie. 4. kiad. Berlin, W. de Gruyter, 1965. 296 p.
9. A tudományos–műszaki tájékoztatás. Szerk. Patek F. Bp. Mémóki Továbbképző Intézet, 1967. p. 218–224.

10. RANGANATHAN, S. R.: Colon classification. Edition 7 (1971): a preview = Library Science with a Slant to Documentation, 6. köt. 3. sz. 1969. p. 202.
11. RANGANATHAN, S. R.–GOPINATH, M. A.: Prolegomena to library classification. 34. kiad. Bombay, Asia Publ. House, 1967. 640 p.
12. SALLAI I.–SEBESTYÉN G.: A könyvtáros kézikönyve. 2. átd. kiad. Bp. Gondolat, 1965. p. 275–277.
13. SZILVÁSSY Zoltánné: Ranganathan: a rendszeralkotó. Srivastava, A. P.: Ranganathan: a pattern maker. A synthetic study of his contributions. New Delhi, Metropolitan Book, 1977. 137 p. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 25. köt. 4. sz. 1978. p. 189–192.
14. Osztályozás, tárgyszavazás, dokumentumkeresés. Szemelvények a nemzetközi szakirodalomból. 1–3. kötet. Szerk. Ungváry R.–Orbán É. Bp. OSZK-KMK, [előkészületben].

UNGVÁRY Rudolf: Ranganathan osztályozásmélete

A magyar szakirodalom régi adósságát némileg pótlandó, a cikk kommentált részleteket közöl a hindu filozófus és könyvtártudós, S. R. Ranganathan „Bevezetés a könyvtári osztályozásba” című művéből. A válogatás elsősorban Ranganathan osztályozásfilozófiája legfőbb vonásainak megismertetésére helyezi a hangsúlyt, de a szerző egyéniségéből, ötleteinek újszerűségéből, sajátos szóhasználatából és szemléletének indiai vonásai- ból is ízelítőt kíván nyújtani.

* * *

UNGVÁRY, R.: Ranganathan's classification theory

Attempting to fill partly an old gap in Hungarian literature on library and information science, commented excerpts are presented from the monograph of the Hindu philosopher and library scientist S. R. Ranganathan: „Prolegomena to library classification”. Selection priority was given to Ranganathan's classification philosophy but extractions characterizing the essential features of his personality, his novel ideas, his peculiar vocabulary and his very Indian attitude and views are also included.

* * *

УНГВАРИ, Р.: Теория классификации Ранганатана

Как бы дополняя упущенное в научно-технической литературе ВНР, статья приводит комментированные отрывки из труда С. Р. Ранганатана „Введение в библиотечную классификацию“. При выборе отрывков внимание акцентировалось, в первую очередь, на ознакомлении основных черт философии классификации Ранганатана, однако автор пытается дать представление и о личности Ранганатана, о новизне его идей, о специфике лексики и об индийском характере его взглядов.

* * *

UNGVÁRY, R.: Ranganathans Klassifikations-theorie

Um ein altes Versäumnis der ungarischen Fachliteratur nachzuholen, sind im Artikel kommentierte Fragmente aus dem Werk „Einführung in die bibliothekarische Klassifikation“ des hindu Philosophen und Bibliothekswissenschaftler S. R. Ranganathan mitgeteilt. Bei der Auswahl wurde das Gewicht vornehmlich auf die Bekanntmachung der Hauptzüge der Klassifikationsphilosophie Ranganathans gelegt, aber Verfasser ist auch bestrebt, die Persönlichkeit, den eigenartigen Wortgebrauch und die echt indischen Züge der Anschauung Ranganathans sowie die Neuigkeit seiner Einflüsse vor Augen zu führen.

* * *

MEGJELENT

DATABASE '83 NEMZETKÖZI KONFERENCIA

(Budapest, 1983. június 6–8.)

A magyar előadók előadásai

Bp. OMIKK-ÉTK, 1983. (TMI 14. sz.)

A kiadvány, a nemzetközileg hozzáférhető adatbázisok használata az országos műszaki és tudományos információs rendszerekben tárgyú nemzetközi konferencia (Adatbázis '83) magyar előadóinak előadásait tartalmazza. Ezek, a magyar szakemberek széles köre: kutatók, fejlesztők, rendszerszervezők, információs és könyvtári szakemberek, oktatók és tanulók, gazdasági vezetők számára is több szempontból hasznosak.

A világpiacon való helyállásunkhoz szükséges tudományos–műszaki–gazdasági információk valóban gyors megszerzése ugyanis csak az elmúlt években vált lehetővé a külföldi adatbázisok itthoni online és offline elérésével.

Az előadások bemutatják a nemzetközileg elérhető adatbázisok hazai használatának kialakulását és lehetőségeit a műszaki tudományok, az ipar, az építésügy, a mezőgazdaság és az élelmezésügy, a számítástechnika és a munkavédelem területén.

Az olvasó megismerheti a nemzetközi adatbázisokhoz való hozzáférést nyújtó magyarországi távközlő szolgáltatásokat, az adatbázisok használatára való felkészülés, a kapcsolatos technológia és módszertan eddigi jelentősebb hazai tapasztalatait.

A kötet tartalmazza továbbá a konferencia hazai és külföldi előadóinak nevét és előadásuk címét, a résztvevők jegyzékét és a magyar részről elhangzott megnyitó beszédeket.

A kiadvány terjedelme 148 oldal, ára 60,— Ft.

Megrendelhető az OMIKK Értékesítési osztályától (1428 Budapest, Pf. 12.).